

УДК 332.055

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОПОЗИЦІЇ НА РИНКУ КОРМОВИХ ДОБАВОК В УКРАЇНІ

С. Темненко, аспірант

ORCID ID: 0000-0002-0331-8706

Львівський національний аграрний університет

© С. Темненко, 2021

<https://doi.org/10.31734/agrarecon2021.01-02.018>

Темненко С. Особливості формування пропозиції на ринку кормових добавок в Україні

Наведено результати аналізу формування пропозиції кормових добавок в Україні. Окреслено основні тенденції на відповідному ринку, зокрема скорочення обсягу виробництва кормів у натуральних показниках і зростання виробництва преміксів. Аналіз зовнішньоекономічних операцій показав суттєве перевищення імпорту над експортом, що свідчить про нестійкі позиції вітчизняних виробників на зовнішніх ринках. Окрім того, порівняння вартості однієї тонни імпорту та експорту у 2019 році підтверджує той факт, що операціям із кормами притаманний сировинний характер експорту.

Аналіз державного реєстру ветеринарних препаратів, кормів та кормових добавок показав, що з 1682 найменувань кормових добавок, зареєстрованих в Україні, лише 16% є вітчизняного виробництва. Формування пропозиції кормових добавок на вітчизняному ринку неабияк залежить від імпорту. Зокрема в Україні взагалі не виготовляють кормових вітамінів та мікроелементів, а вітчизняне виробництво ферментів та амінокислот задовольняє лише незначну частку внутрішнього попиту. З огляду на це на вітчизняному ринку преміксів склалася ситуація, коли для їхнього виготовлення українським виробникам знадобиться близько 90% імпортованих складових. При цьому близько 80% преміксів, що перебувають в обігу, є вітчизняного виробництва.

Водночас українські виробники кормових добавок мають низку конкурентних переваг перед імпортерами. Попри приблизно однакову вартість активно діючих речовин, у них суттєво нижчі витрати на оплату праці, менша вартість транспортування готового продукту та коротіші збутові ланцюги. Натомість їм складніше конкурувати з європейськими виробниками за якістю продукції та організацією збуту.

Встановлено, що вітчизняний ринок кормових добавок останніми роками демонструє стримане зростання загального товарообігу, має багато сегментів, що володіють високим потенціалом прибутковості. Однак для нього характерна дуже низька пропозиція активно діючих речовин вітчизняного виробництва і, як наслідок, превалюючі конкурентні переваги іноземних виробників.

Ключові слова: кормові добавки, ринок кормових добавок, виробництво, імпорт, корми, премікси.

Temnenko S. Features of formation of the feed additives supply in Ukraine

The article presents result of the analysis on formation of the feed additives supply in Ukraine. The main trends in the relevant market are described. In particular, it was found that the market is experiencing a reduction in feed production in physical terms and an increase in the production of premixes. The analysis of foreign economic operations shows a significant excess of imports over exports, which indicates the unstable position of domestic producers in foreign markets. In addition, a comparison of the value of one ton of imports and exports in 2019 confirms the fact that feed operations are characterized by the export raw materials vector.

The analysis of the state register of veterinary medical products, feeds and feed additives demonstrates that out of 1682 names of authorized feed additives, only 16% are domestically produced. The formation of feed additives supply in the domestic market is highly dependent on imports. In particular, fodder vitamins and microelements are not produced in Ukraine at all, and domestic production of enzymes and amino acids satisfies only a small share of domestic demand. In this regard, the domestic premix market experiences the situation, when Ukrainian producers need about 90% of imported components for their production. Moreover, about 80% of the premixes in circulation are of domestic production.

At the same time, the Ukrainian producers of feed additives have a number of competitive advantages over importers. Despite approximately the same cost of active substances, they have significantly lower labor costs, lower cost of the finished product transportation and shorter sales chains. However, it is more difficult for them to compete with European manufacturers in terms of product quality and sales organization.

In recent years, the domestic market of feed additives has shown a restrained growth in total turnover, has many segments with high potential for profitability. However, it is characterized by a very low supply of active substances of domestic production and, as a consequence, the prevailing competitive advantages of foreign manufacturers.

Key words: feed additives, feed additive market, production, import, feed, premixes.

Постановка проблеми. Висока конкуренція й вимогливість споживачів спонукають тваринницькі підприємства використовувати сучасніші та прогресивніші технології вирощування й годівлі тварин. При цьому досягти прийнятної рівня рентабельності можна лише за умови ефективного використання кормової бази та зниження затрат кормів на виробництво одиниці продукції тваринництва. Кормова індустрія стала найважливішим чинником розвитку галузі та підвищення економічної ефективності виробництва тваринницької продукції. Сучасні підходи до годівлі худоби і птиці передбачають проведення оптимізації структури раціонів та їхнє балансування за поживними речовинами, і найпростіший та економічно вигідний спосіб цього досягти – застосування кормових добавок.

Водночас в Україні далеко не всі виробники продукції тваринництва достатньо повно використовують потенційні можливості застосування кормових добавок. У результаті вони зазнають значних втрат через занижені показники продуктивності тварин та якості продукції. Зазначене зумовлює необхідність поглибленого дослідження використання кормових добавок, яке значною мірою залежить від стану ринку відповідної продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню економічних аспектів формування кормової бази та особливостей функціонування ринку кормів присвячені праці Л.Д. Павловської, І.Ф. Грабчука, І.С. Воронької, О.О. Кравчук, Г.В. Корнійчук, С.О. Іщук, Т.А. Кулаковської, Н.М. Вдовенко, Ф.С. Марченкова О.В. Нікішиної та інших учених. Дослідники акцентують увагу на сучасній світовій тенденції зростання ринку комбікормів і розглядають ринок кормових

добавок як його важливу складову. Зокрема науковці зауважують, що зростання світового ринку кормових добавок прямо залежить від зростання поголів'я тварин та обсягів споживання м'яса (Воронька, Кравчук та Корнійчук, 2016, с. 6; Кулаковська та Колесник, 2015, с. 26). При цьому наголошують, що основним драйвером розвитку вітчизняного ринку кормових добавок є промислове виробництво свинини та м'яса птиці (Воронька, Кравчук та Корнійчук, 2016).

Дослідники окреслюють досить складну ситуацію, що склалася на ринку кормів з огляду на посилений тиск таких зовнішніх чинників, як висока залежність від імпорту багатьох видів кормів промислового виробництва, для яких характерна тенденція до здорожчання. Вони наголошують на необхідності впровадження виваженої політики держави, спрямованої на стимулювання імпортозаміщення преміксів та кормових добавок, нарощування експорту товарів цієї групи із високою доданою вартістю (Марченков, 2018; Вдовенко та Паламар, 2015, с. 163; Нікішина, 2014, с. 224).

Незважаючи на значний інтерес науковців та практиків до вирішення проблем кормової індустрії загалом і ринку кормових добавок зокрема, серед наукових публікацій недостатньо праць, які відображали б ситуацію на ринку відповідної продукції з прогнозами щодо перспектив його розвитку.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження було проаналізувати формування пропозиції на ринку кормових добавок в Україні з окресленням можливостей змін у ринковій кон'юнктурі.

Методика дослідження та матеріали. У процесі дослідження застосували низку загальнонаукових і спеціальних методів:

діалектичний та абстрактно-логічний – для теоретичного узагальнення результатів аналізу формування пропозиції на вітчизняному ринку кормових добавок; методи аналізу, синтезу, порівняння та групування – для виявлення особливостей функціонування ринку кормів; статистико-економічний – для вивчення процесів та виявлення тенденцій при формуванні пропозиції на ринку кормових добавок; метод графічного аналізу – для унаочнення одержаних результатів.

Використано офіційні дані Державної служби статистики України, Державної митної служби України, дані інформаційного центру громадської спілки «Міжрегіональний союз птахівників та кормовиробників України».

Виклад основного матеріалу. Формування параметрів будь-якого ринку залежить від рівня попиту на відповідну продукцію. Обсяги використання кормових добавок агровиробниками значною мірою залежать від рівня цін на них. На динаміку цін на корми та кормові добавки впливає попит на них, який у свою чергу залежить від зміни поголів'я сільськогосподарських тварин, структури споживання кормів, платоспроможності виробників продукції тваринництва та ін. Одним із вагомих чинників впливу на динаміку цін є висока волатильність курсу національної валюти, що суттєво впливає на вартість імпорту.

У доступних джерелах інформації, зокрема, публікаціях Державної служби статистики України, міститься обмаль інформації про використання кормових добавок. До певних висновків про тенденції на відповідних ринках можна дійти, досліджуючи використання покупних кормів загалом.

Допускаємо, що зростання загального обсягу реалізації кормової продукції та витрат сільськогосподарських підприємств на покупні корми відображає зростання попиту і на кормові добавки, та навпаки.

У 2017 році загальний обсяг витрат сільськогосподарських підприємств України на покупні корми становив 16649 млн грн, у 2019 році цей показник зріс до 23753 млн грн (Витрати підприємств на виробництво продукції сільського господарства, 2020), або на 42,7%, що свідчить про зростання ринку кормів у вартісному вимірі. На основних продуктових сегментах цього ринку присутня значна кількість як покупців, так і продавців продукції (Яців та Темненко, 2020, с. 27), а отже, його кон'юнктура формується в умовах відносно високого рівня конкуренції.

Обсяг витрат на купівлю кормів залежить від кількості проданої продукції та ціни на неї. У табл. 1 наведені дані про динаміку виробництва готових кормів підприємствами України. Помітне зростання їхнього виробництва, а отже, й реалізації, спостерігається за групами кормів для птиці та преміксами. Натомість тенденції виробництва кормів для свинарства і скотарства мають загалом негативний характер, що пов'язано з нестабільністю обсягів виробництва продукції у відповідних галузях, скороченням поголів'я тварин. Отже, зростання витрат підприємств на купівлю кормів пов'язано насамперед з підвищенням цін на них. За даними Державної служби статистики України, індекс цін на корми промислового виробництва у грудні 2019 року до грудня 2015 року утворив 151,2% (Сільське господарство України 2019, 2020, с. 174).

Таблиця 1

Виробництво готових кормів підприємствами України, тис. т*

Вид кормів	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2019 р. до 2015 р., %
Для годівлі свиней	1401,9	1396,7	1226,1	1210,3	1228,6	87,6
Для годівлі великої рогатої худоби	729,6	767,8	782,3	724,3	701,0	96,1
Для годівлі свійської птиці	3895,2	3851,7	3898,7	4091,2	4534,0	116,4
Інші корми для годівлі сільськогосподарських тварин	720,6	696,8	671,8	606,9	470,8	65,3
Премікси для кормів для сільськогосподарських тварин	60,2	52,8	55,3	67,9	78,5	130,4

* Розраховано за даними джерела (Тваринництво України 2019, 2020).

Доволі інформативним індикатором використання кормових добавок є динаміка виробництва преміксів в Україні. Упродовж останніх років спостерігаємо помітне зростання обсягів їхнього виробництва, яке замінило певний його спад (рис. 1). Отже, відбуваються структурні зміни в раціонах тварин, що свідчать про інтенсифікацію виробництва продукції тваринництва та інноваційні зміни в галузі.

Важливий вплив на формування ринку кормової продукції мають зовнішньоекономічні операції. З одного боку, імпорт задовольняє потреби в кормах промислового виробництва, у тому числі кормових добавок. З іншого – можливість експорту продукції створює стимул для нарощування її вітчизняного виробництва. Динаміка обсягів

операцій експорту та імпорту продукції для годівлі тварин показана в табл. 2.

Упродовж досліджуваного періоду спостерігали багаторазове перевищення обсягів імпорту продуктів для годівлі тварин над їх експортом. Варто наголосити, що крива імпорту певною мірою узгоджується з кривою виробництва преміксів в Україні (рис. 2): спостерігаємо помітне зменшення попиту на них у 2015–2017 роках і поступове зростання їхнього споживання в подальшому. Згортання операцій на ринку кормів у 2014–2017 було зумовлене головно кризою в економіці України, спричиненою військовою агресією Російської Федерації. Унаслідок девальвації гривні скоротилися імпортні поставки у найбільш кризові 2015–2017 роки.

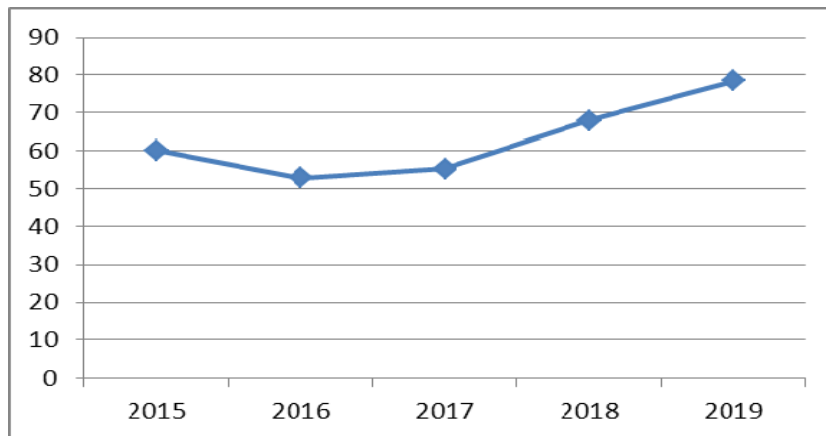

Рис. 1. Виробництво преміксів в Україні, тис. т.

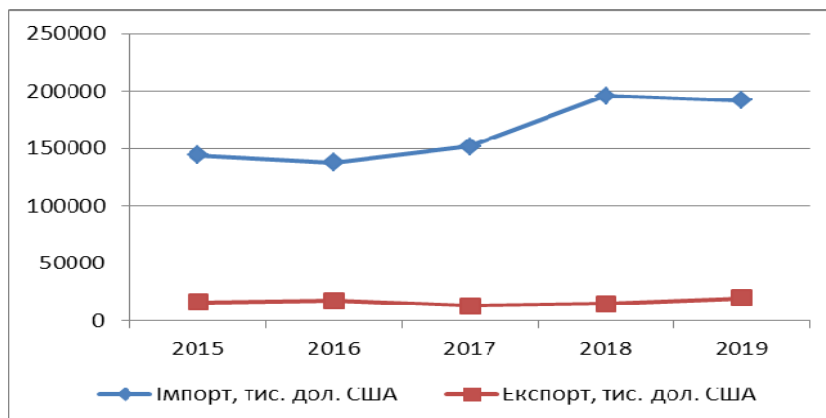

Рис. 2. Динаміка імпорту та експорту продуктів для годівлі тварин, тис. дол. США.

Таблиця 2

Обсяг імпорту та експорту продуктів для годівлі тварин*

Рік	Імпорт, вартість, тис. дол. США	Імпорт, вага нетто, т	Експорт, вартість, тис. дол. США	Експорт, вага нетто, т	Сальдо вартості, тис. дол. США
2014	225 025	144 198	17 879	24 110	-207 146
2015	144 285	103 086	16 163	38 629	- 128 122
2016	137 630	103 354	17 591	48 313	- 120 039
2017	151 897	113 599	12 956	23 981	- 138 941
2018	195 668	136 828	14 856	21 564	- 180 812
2019	192 012	145 212	19 846	29 394	- 172 166

* Розраховано за даними джерела (Статистика та реєстри).

Показники обсягів експорту українськими підприємствами кормів для годівлі тварин у вазі нетто, як свідчать наведені в табл. 2 дані, помітно коливалися в окремі роки. Отож, вітчизняні експортери поки що не посідають стійких позицій у певних нішах на зовнішніх ринках. На це вказує і відносно невеликий обсяг експорту. Варто відзначити й такий факт: у 2019 році середня вартість 1 т імпортованих продуктів для годівлі тварин становила 1322 дол. США, тоді як 1 т експортованої продукції – була удвічі меншою – 675 дол. США. Отже, характерний для аграрного експорту України сировинний характер проявляється і в операціях з кормами.

У рамках нашого дослідження вивчали асортимент кормових добавок, що перебувають в обігу в Україні. Для цього проаналізували реєстр кормових добавок, преміксів, готових кормів та ветеринарних препаратів. Врахувавши характеристики кожної добавки, зареєстрованої в Україні, її склад та покази до застосування, ми розподілили їх за функціональними групами відповідно до європейської системи класифікації (табл. 3). Окремо виділили категорії «добавки для тварин-компаньйонів», «премікси», «замінники молока» та «енергетичні добавки», оскільки відповідно до Закону України «Про безпечність і гігієну кормів» (2017), який вступив у дію 2020 року, ці продукти вже не можна віднести до категорії «кормові добавки».

Таблиця 3

Розподіл за функціональними групами зареєстрованих в Україні кормових добавок (на 01.09.2020)*

Група	Вітчизняні	Імпортні	Всього
Технологічні добавки	36	204	240
Сенсорні добавки	0	61	61
Поживні добавки	31	332	363
Зоотехнічні добавки	42	280	322
Кокцидіостатики та гістомоностатики	15	18	33
Премікси	78	333	411
Замінники молока	4	20	24
Лікувальні/поживні кормові добавки для тварин-компаньйонів	79	141	220
Енергетичні добавки	2	6	8
Всього	287	1395	1682

* Власні дослідження автора.

На 01.09.2020 р. в Україні діяли реєстраційні посвідчення на 1682 найменувань кормових добавок, преміксів та замінників молока. Серед них – 33 продукти групи «кокцидіостатики та гістомоностатики», які в Україні зареєстровані як ветеринарні препарати, однак за новим законодавством надалі розглядатимуться як кормові добавки. Лише 16% зареєстрованих в Україні кормових добавок є вітчизняного виробництва. Решта 84% найменувань – імпортовані товари, що свідчить про високий вплив іноземних виробників на формування ринкової кон’юнктури.

Слід зазначити, що технологічний процес виготовлення кормових добавок, преміксів та комбікормів в Україні мало відрізняється від підходів, прийнятих в інших країнах світу. Основні компоненти кормових добавок – активно діючі речовини і наповнювач. Однак, якщо в питаннях щодо якості та вибору варіантів наповнювача українські виробники ще якимось можуть орієнтуватися на вітчизняну сировинну базу, то у виборі активно діючих речовин вони дуже залежать від іноземних постачальників (Марченко, 2018).

Сьогодні в Україні зі сировини вітчизняного виробництва виготовляють небагато кормових добавок. Переважно це окремі технологічні та зоотехнічні кормові добавки, процеси виробництва яких ґрунтуються на мікробіологічному синтезі продуктів з нехарчової сировини або відходів харчової промисловості. Йдеться про ферменти, пробіотики та кормові дріжджі.

Основними вітчизняними виробниками кормових ферментів є завод мікробіологічно-

го синтезу «Ензим» у м. Ладизин, який виготовляє фітазу, целюлазу, пектат-трансліміназу, ксиланазу, та підприємство «Кронос Агро», яке виготовляє багатокомпонентні ферментні кормові добавки на основі ксиланаз, протиази, амілази, фітази та ін. Однак за асортиментом та обсягом виробництва кормових ферментів ці підприємства покривають лише невелику частину потреб вітчизняного тваринництва, тому більшість такої продукції в Україну імпортується. Так, у 2020 році основними постачальниками кормових ферментів були Німеччина, Польща і Китай (табл. 4). За обсягом операцій серед лідерів – корпорація *DSM* (польське і швейцарське відділення), компанія *Danisco* (підрозділ *DuPont Nutrition Biosciences ApS*, Великобританія), *Biochem Zusatzstoffe Handels-und Produktionsgesellschaft mbh* (Німеччина) та *Wuhan Sunhy Biology* (Китай).

Кормові вітаміни в Україні не виготовляють взагалі. Їхній випуск вимагає серйозних фінансових вкладень та наукової підтримки, чого наразі не можуть отримати вітчизняні виробники. Тому випуском вітамінів переважно займаються такі гіганти галузі, як корпорації *DSM*, *Adisseo*, *Kaesler*, продукція яких здебільшого виготовляється в Європі. Окрім того, основним постачальником кормових вітамінів на український ринок є китайські виробники *Shandong NB Technology*, *Shandong Jujia Biotech* та ін. За десять місяців 2020 року основними постачальниками кормових вітамінів в Україну стали Китай, Німеччина, Польща (табл. 5).

Таблиця 4

Країни-постачальники в Україну кормових ферментів, за десять місяців 2020 року, кг*

Країна	Обсяг імпорту
Німеччина	209 155
Польща	101 560
Китай	103 900
Болгарія	35 000
Литва	42 275
Інші країни	143 754
Всього	635 644

* Розраховано за даними джерела (Інформаційний центр, 2020).

Таблиця 5

**Країни-постачальники в Україну кормових вітамінів,
за десять місяців 2020 року, кг***

Країна	Обсяг імпорту
Китай	1 941 622
Німеччина	510 181
Польща	236 205
Гонконг	120 000
Бельгія	61 555
Нідерланди	59 465
Інші країни	62 716
Всього	2 991 744

* Розраховано за даними джерела (Інформаційний центр, 2020).

Подібна ситуація і з іншими активно діючими речовинами кормових добавок. Так, із восьми основних амінокислот (лейцин, лізин, триптофан, тріонін, метіонін, ізолейцин, валін, фенілаланін) в Україні виготовляють лише одну – лізин. Її виробником є Трипільський біохімічний завод, і цей продукт офіційно не зареєстровано як кормову добавку. При цьому за обсягами імпорту саме лізин посідає лідируючі позиції. Так, за десять місяців 2020 року його було завезено в Україну майже 32 т, водночас сумарний імпорт треоніну, метіоніну і триптофану за цей період не перевищує 11,5 т (Інформаційний центр, 2020).

Основними постачальниками кормових амінокислот на ринок України є європейські та китайські виробники (табл. 6). Із європейських найбільшими постачальниками є міжнародні корпорації *Evonik Nutrition & Care*, *Ajinomoto*, *Adisseo*, *Kaesler*, *Novus*. Основними китайськими постачальниками є *CJ (Shenyang) Biotech*, *Jilin Meihua Amino*

Acid, *Sichuan JSDA Technology*, *Tongliao Meihua Biological Sci-Tech*.

Аналогічна ситуація на вітчизняному ринку з кормовими добавками на основі мікроелементів та фосфатів. Із восьми найважливіших кормових мікроелементів (залізо, марганець, мідь, цинк, кобальт, йод, селен, молібден) в Україні не виготовляють жодного. Основними постачальниками цих продуктів на український ринок є корпорація *DSM*, компанія *Biochem Zusatzstoffe Handels- und Produktionsgesellschaft mbh*, корпорація *Novus* та ін. Найпоширенішим джерелом фосфору в годівлі тварин є кормова добавка монокальцій фосфат, який в Україні також не виготовляють. Натомість із 11 зареєстрованих продуктів цієї групи чотири – виробництва КНР, п'ять – європейського виробництва, по одному – виробництва Російської Федерації та Марокко. Основними постачальниками фосфатів в Україну у 2021 році стали підприємства Литви, Російської Федерації та Китаю (табл. 7).

Таблиця 6

**Країни-постачальники в Україну кормових амінокислот,
за десять місяців 2020 року, кг¹**

Країна	Обсяг імпорту
Китай	34 083 500
Німеччина	2 604 100
Бельгія	1 764 100
Польща	1 099 650
Гонконг	979 500
Інші країни	2 735 250
Всього	43 266 100

* Розраховано за даними джерела (Інформаційний центр, 2020).

Таблиця 7

Країни-постачальники в Україну кормових добавок на основі фосфатів, за десять місяців 2020 року, кг*

Країна	Обсяг імпорту
Литва	11 738 000
РФ	8 328 000
Китай	4 877 000
Сербія	2 772 000
Марокко	1 870 000
Інші країни	2 338 700
Всього	31 923 700

* Розраховано за даними джерела (Інформаційний центр, 2020).

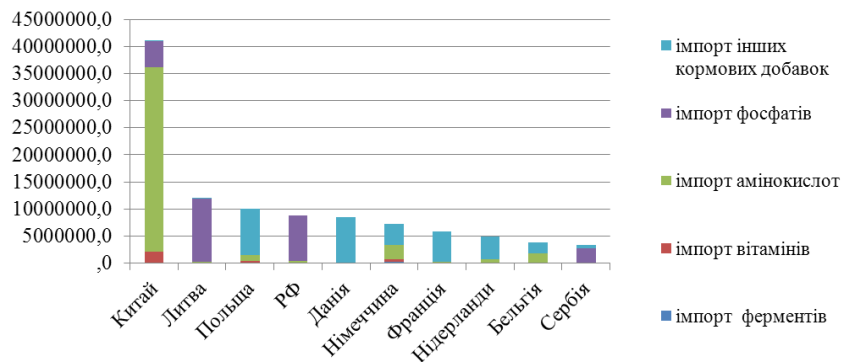

Рис. 3. ТОП-10 країн-імпортерів в Україну кормових добавок за десять місяців 2020 року, кг.

Таблиця 8

Формування пропозиції преміксів на українському ринку, тис. т*

Джерело пропозиції	2018 р.	2019 р.	2019 р. до 2018 р., %
Виробництво в Україні	67,9	78,5	115,6
Імпортовано	17,93	19,31	107,7
Всього	85,83	97,81	113,9

* Розраховано за даними джерел (Статистика та реєстри; Інформаційний центр, 2020).

На рис. 3 показано топ-10 країн-імпортерів кормових добавок в Україну за десять місяців 2020 року. Лідером є Китай, на нього припадає 35% від усього імпорту. На другому місці – Литва, частка якої в імпортованих поставках кормових добавок в Україну становила в досліджуваному періоді 10%. Частка Польщі – 9%.

Для виготовлення преміксів, до складу яких входять вітаміни, амінокислоти та мікроелементи, українським виробникам знадобиться близько 90% імпортованих складових. При цьому близько 80% преміксів на ринку України є вітчизняного виробництва (табл. 8). Пози-

тивно те, що у 2019 році порівняно з попереднім обсяги вітчизняного виробництва преміксів зрости швидше, ніж обсяги їхнього імпорту. Висока залежність від імпорту кормових добавок суттєво впливає на собівартість комбікормів і, як наслідок, продуктів тваринництва. Конкурентна перевага українських виробників полягає в невисокій вартості робочої сили, меншій вартості транспортування готового продукту та коротших збутових ланцюгах. Натомість їм складніше конкурувати за якістю продукції. Іноземні виробники вкладають чималі кошти в маркетинг, докладаючи значних зусиль до формування ефективної мережі збуту своєї продукції.

Найбільші у світі виробники кормових добавок, такі як *DSM, BASF, ADM, InVivo Group, Cargill, Incorporated, Nutreco N.V.*, які мають свої підприємства практично в усьому світі (Top 10 Companies In Feed Premix Market, 2021), а також китайські компанії, можуть повністю задовольнити світовий попит на кормові добавки. Тому більшість країн світу, як і Україна, або не мають власного виробництва цих компонентів, або виготовляють лише окремі з них. Водночас ринок кормових добавок має багато сегментів, і на окремих із них можуть знайти свою нішу й українські виробники. Вони можуть розвивати свою діяльність, опираючись на тісні зв'язки з вітчизняними виробниками продукції тваринництва.

Висновки. Обсяги ринку кормових добавок в Україні останніми роками характерні тенденцією до зростання, причому зростає як

вітчизняне виробництво, так і імпорт продукції. Формування пропозиції відповідної продукції в Україні сильно залежить від імпорتنих поставок. Сьогодні виготовляти в нашій країні більшість активних речовин для кормових добавок дуже складно та економічно недоцільно. Таке виробництво передбачає придбання вартісного обладнання, складний технологічний процес і вкрай високі вимоги до дотримання стандартів якості.

Перспективи розвитку в Україні виробництва кормових добавок залежать від інвестицій у цей вид діяльності. Ситуація може поліпшитися завдяки розвитку тваринництва, збільшенню експорту його продукції. Тоді в інвесторів з'являться стимули зміцнювати кормову базу, зокрема розширювати виробництво кормових добавок. Це свідчить про важливість дослідження зв'язку між розвитком ринку кормових добавок та інвестиціями у виробництво продукції тваринництва.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Вдовенко, Н. М. та Паламар, І. О., 2015. Формування вітчизняного ринку комбікормів в умовах глобалізації та євроінтеграції. *Глобальне управління та економіка*, 1, с. 162–168.
- Витрати підприємств на виробництво продукції сільського господарства. Державна служба статистики України, 2020. [online] Доступно: <http://www.ukrstat.gov.ua/> [Дата звернення 20 січня 2021].
- Воронецька, І. С., Кравчук, О. О. та Корнійчук, Г. В., 2016. Науково-практичні засади функціонування ринку кормів. *Агросвіт*, 20, с. 3–11.
- Інформаційний центр, 2020. *Міжрегіональний союз птахівників та кормовиробників України*, 2020. [online] Доступно: <http://info.Ptahokorm-union.com/category/analitic/> [Дата звернення 27 січня 2021].
- Кулаковська, Т. А. та Колесник, Е. В., 2015. Огляд ринку комбікормової промисловості України. *Економіка харчової промисловості*, 2, с. 25–30.
- Марченков, Ф. С., 2018. Кормовые добавки в Украине: цены и тенденции. *Сучасне птахівництво*, 1–2, с. 13–14.
- Нікішина, О. В., 2014. Стратегічні напрями сталого розвитку українського ринку комбікормової продукції. *Економічні інновації*, 58, с. 218–229.
- Про безпечність та гігієну кормів: Закон України від 21.12.2017, № 2264-VIII. Верховна Рада України. [online] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2264-19> [Дата звернення 5 лютого 2021].
- Сільське господарство України 2019: статистичний збірник*. 2020. [online] Доступно: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/09/zb_sg_Ukr_2019.pdf [Дата звернення 3 лютого 2021].
- Статистика та реєстри*. Державна митна служба України. [online] Доступно: <https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri#statistika/> [Дата звернення 3 лютого 2021].
- Тваринництво України 2019: статистичний збірник*. 2020. [online] Доступно: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/05/zb_tvaryny_2019.pdf [Дата звернення 3 лютого 2021].
- Яців, І. Б. та Темненко, С. М., 2020. Формування кормової бази як чинника розвитку тваринництва у сільськогосподарських підприємствах. *Агросвіт*, 16, с. 24–31.
- Top 10 Companies In Feed Premix Market. [online] Available at: <https://meticulousblog.org/top-10-companies-in-feed-premix-market>. [Accessed 27 January 2021].

Стаття надійшла 19.02.2021

